

zprvu správně oceňovány; juristé delší dobu domnívali se, že z ní vyplývá mocný rozvoj nového práva přirozeného. Přes to Kant již opustil myšlenku, že aktuální právo dá se vyvinouti jako důsledek z filosofických zásad; vybíraje jednotlivé věty právní z empirie, činil je spíše jen předmětem filosofického uvažování (dle měřítká určitého ideálu). Tím způsobem však přirozené právo nepodává žádných platných a závazných norem, nýbrž pouze ideální postuláty, kterých zvláště zákonodárci všimati si náleží. Tak zv. přirozené právo tedy vystupuje z vlastní právovědy a zůstává toliko částí filosofie. BR.

A. Boistel, *Cours de philosophie du droit*. T. I., II., Paris, Fontemoing 1899 (504 a 454 str.).

Zvláštní čtení o filosofii práva na Faculté du droit v Paříži zavedeno bylo teprv r. 1889. Prof. B., jenž je zahájil, přepracoval z tohoto podnětu svůj dřívější spis: *Cours de droit naturel ou de philosophie du droit suivant les principes de Rosmini* (Paris, Thorin, 1870) a vydal znovu pod titulem svrchu uvedeným. B. hlásí se k odchovancům filosofie Kantovy a Rosmini-ovy i jest otevřeným stoupencem theorie práva rozumového (přirozeného) jakožto »souboru pravidel, jež po rozumu sluší opatřiti zevní sankcí donucovací«. Právo rozumové jest ideálem, typem práva pozitivního. Rozumové základy práva jsou idea spravedlnosti a idea užitečnosti. Prvou a toliko touto zabývá se filosofie práva; idea užitečnosti — výklad různých interesů, zvláště hmotných, jež měly a mají vliv na právní řády národů — jest předmětem jiných věd, zvláště nár. hospodářství a sociologie. Filosofii právní nestačí pouhé přehledy souborné soustavy právní (encyklopedie), aniž všeobecné nauky soustavného zpracování práva; máť ona spíše připnouti nauky tyto k prvotným a jednoduchým principům rozumovým metafysikou stanoveným, za něž nejde lidské poznání (srv. I. introd. str. 1—20 a II. appendice str. 425—450). Že názor tento podstatně liší se od teorií sociálních či sociologických, jež neznají rozumových jiných principů práva než přirozenou nutnost společenského života, jest předem výslovně vytknuto (srv. I. str. 13 násl.).

B. dílo rozpadá se ve dvě části; v první (sv. I.) probírá 1. základní principy: pojem zákona jakožto společného principu práva a mravnosti, odlišení práva od této, zvláštní princip práva a princip odvození práv a 2. přehled práv individuálních, jednak vnitřních: vrozených a odvozených či nabytých (různých svobod), jednak zevnějších k věcem (vlastnictví) a k osobám, pak přenos práv (závazky, vydržení a promlčení, smlouvy, testament) a konečně porušení práv. — Východištěm právní filosofie jest ethika; princip práva tkví v absolutním zákoně mravním. Jakožto část mravnosti odlišuje se právo od ostatních zjevů mravních zevní vynutitelností (srv. názory Thomasiovy, Leibnitzovy, Kantovy, Rosminiovy). Právo (v subj. smyslu) jest osobní jednání chráněné mravností, kteráž přikazuje ostatním lidem šetření a zmocňuje k užití moci za příčinou jich donucení. Mravní princip pak, jímž ono donucení jest odůvodněno, jest nedotknutelnost osobnosti lidské, odkud tudíž veškeré podstatné znaky a účinky všech práv lze odvoditi. (I. str. 21—151).

V druhé části (sv. II.) probírá B. theorii společnosti a právo sociální v oddílech: 1. společnost, povaha, úkony a organisace její, 2. rodina a manželství, 3. společnost občanská, stát. — Společnost v nejobecnějším slova smyslu

jest »dobrovolná součinnost více osob k společnému dobru společnými prostředky«. Stát jest druh společnosti, společnost občanská (*société civile*). Zvláštní odlišný znak jeho jest v účelu, kterýž B. shledává — jako *theorie právního státu* — v záruce co nejširšího výkonu individuálních práv. *Consensus* (součinnost) jest u státu závazný.

B. řadí se celkem směru právně-filosofickému, jež zastupují ve francouzské literatuře spisy novější Lerminiera, Beudanta, Francka, Bélimea, Beaussirea, de Vareilles-Sommièresa a j. Postupuje jako všichni stoupenčí pokantovského racionalismu a idealismu právního dedukcí od jistých principů mravních k výkladu principu práva subjektivního, individuálního, jež existuje mu aspoň theoreticky dříve než stát a neodvisle od tohoto. Že nesrovnává se s názory sociologie pozitivistické a zvláště organické (srv. na př. I. 12, 109 násl., 112 násl., 485 násl., II. 51 násl., 226 násl., 269 násl.), jest pochopitelné, ježto společnost jest mu jednotou založenou na svazcích mravních, a poměry fysické mezi lidmi jsou toliko následkem a projevem poměrů mravních.

Dr. Jos. Trakal.

Tanon L., L'evolution du droit et de la conscience sociale. Paris, Alcan, 1900 (164 str.). V obsažném spisku tomto zabývá se autor (předseda kasačního soudu) hlavními otázkami moderní filosofie práva. První menší část jeho věnována jest kritickým úvahám o základní theorii historické školy právní (Savigny, Puchta a j.), pak o theorii účelnosti (Iheringa) a o utilitarismu; v druhé části vyvinuje T. své názory o historickém utváření se práva, o vývoji a pokroku, o formální povaze a závaznosti pravidel právních.

Trvalý vědecký zisk, jež historická škola přinesla, jest *theorie postupného vývoje práva pozitivního* (změny, kontinuita, příčinný sled právních institucí) v souvislosti s ostatním životem každého národa. Více méně dnes uznané vady historické školy záležejí v omezení bádání vědeckého na právo římské a germanské, v přecenění významu práva obyčejového naproti zákonnému, v zanedbávání otázky budoucího vývoje právního (ideálního práva) a v přímém tožnění práva s duchem národním bez bližšího vymezení neb rozboru tohoto výlučného pramene všeho práva. T. souhlasí s kritikou namnoze od stoupenců školy samé zahájenou, nechce však jíti tak daleko jako Bergbohm (*Jurisprudenz und Rechtsphilosophie* I. 1892), jenž nejen názor historické školy o národním duchu a přesvědčení, nýbrž vůbec každé ideální pojímání práva budoucího (jakožto prý názor filosofie přirozeno-právní) vůbec odsuzuje a z filosofie práva vyhostuje. Přihlédáme-li k obsahu a nejen k formě práva, jest národní duch, kolektivní přesvědčení, jev pozitivní, jehož výklad má právní filosofie podati a rovněž vývojová nauka školy historické nevylučuje theorii práva ideálního, budoucího, kteréž jevily vždy veliký vliv na zákonodárce i právníky při utváření se nového pozitivního právního řádu. Evoluční filosofie práva musí důsledně zabývati se tak dobře bádáním o vývoji práva budoucího jako minulého (str. 1—43).

Iheringův výklad práva zákonem účelnosti jakož i utilitarism, jež původ všech citů sociálních mravních i právních odvozují z prvotného přirozeného egoismu, pokládá však T. rovněž za namnoze nesprávný a nedostatečný, ježto